

PDF hosted at the Radboud Repository of the Radboud University Nijmegen

The following full text is a publisher's version.

For additional information about this publication click this link.

<http://repository.ubn.ru.nl/handle/2066/127204>

Please be advised that this information was generated on 2021-10-24 and may be subject to change.

De bevrijdende verjaring van de revindicatie tegen een houder ingesteld

Mr. J.E. Jansen*

1 Inleiding

Sinds de invoering van het nieuw BW bestaat er enige onduidelijkheid over de bevrijdende verjaring van de revindicatie. Verschillende auteurs wezen er op dat het onder het nieuwe recht mogelijk is dat de eigenaar afgifte van zijn zaak eist door de revindicatie in te stellen tegen zijn eigen houder. Omdat nu de bevrijdende verjaring van de revindicatie al begint te lopen vanaf het ogenblik dat de eigenaar afgifte had kunnen vorderen, dreigt er met name in gevallen waarin een eigenaar een zaak voor onbepaalde tijd uitleent een merkwaardige toestand te ontstaan. Polak wees er in twee bijdrages aan de nieuwsbrief Nieuw BW dan ook op dat degene die een boek uitleent om het pas nadat de termijn van de bevrijdende verjaring is verstreken terug te vragen de lener niet tot afgifte kan dwingen.¹ Zijn revindicatie is immers verjaard. Hoe nu komt men tot de opvatting dat de eigenaar tegen zijn eigen houder de revindicatie in kan stellen?

2 De bevrijdende verjaring van de revindicatie tegen een houder

‘Een eigenaar van een zaak is bevoegd haar van een ieder die haar zonder recht houdt, op te eisen’, zo luidt art. 5:2 dat de revindicatie bespreekt. Dat de eigenaar zijn zaak ook onder zijn eigen houder kan revindiceren lijkt, te volgen uit de Memorie van Antwoord bij art. 3:314, dat de bevrijdende verjaring van de rechtsvordering tot opheffing van een onrechtmatige toestand regelt. Daar is het volgende te lezen:

‘Het kan zijn dat de toestand onrechtmatig is wegens strijd met eens anders subjectief recht. Gaat het om een eigendomsrecht, dan kan de onrechtmatige toestand een inbreuk van beperkte aard daarop vormen (een paal in andermans erf); maar het kan ook zijn dat de toestand hierin bestaat dat men de zaak van een ander in zijn geheel onder zich heeft, hetzij als bezitter *hetzij als houder, b.v. uit hoofde van een rechtsverhouding die inmiddels is geëindigd. In deze laatste gevallen zal de rechtsvordering tot opheffing van de onrechtmatige toestand de revindicatie zijn.*’ (mijn curs.)²

Uit dit citaat lijkt te volgen dat de wetgever heeft aangenomen dat de eigenaar zijn zaak ook onder zijn eigen houder revindiceren kan. Geeft A bijvoorbeeld een schilderij aan B in bruikleen voor een periode van vijf jaar dan ontstaat na afloop van die vijf jaren een onrechtmatige

toestand. B heeft immers geen recht meer op het schilderij. A kan volgens de MvA zijn schilderij terug krijgen door zijn schilderij onder B te revindiceren, B houdt het schilderij naar de mening van de wetgever kennelijk zonder recht in de zin van art. 5:2. Wacht hij nu te lang, twintig jaar en een dag³, met het instellen van de revindicatie dan is deze verjaard en kan A zijn schilderij onder B niet langer revindiceren. Nu zou beweerd kunnen worden dat A een dergelijk gevaar eenvoudig kan voorkomen door zijn schilderij voor onbepaalde tijd aan B in bruikleen te geven. Ook dan echter lijkt uit de MvA te volgen dat A niet veilig is:

‘De verjaring van de rechtsvordering tot opheffing van een onrechtmatige toestand begint met de aanvang van de dag, volgende op die waarop de onmiddellijke opheffing van die toestand kan worden verlangd. Bij deze terminologie is rekening gehouden met de mogelijkheid dat een toestand eerst onrechtmatig wordt door opzegging van een recht op die toestand, b.v. bruikleen. *Evenals bij art. 15 begint dan de termijn met de aanvang van de dag, volgende op die waartegen had kunnen worden opgezegd.*’ (mijn curs.)⁴

Zo lijkt uit de MvA bij art. 3:314 dus een systeem te volgen waarvoor Polak⁵ al in 1993 waarschuwde: wanneer A zijn zaak voor onbepaalde tijd aan B uitleent en A en B hierbij afspreken dat A de overeenkomst op ieder gewenst tijdstip kan opzeggen, is het voor wat betreft de aanvang van de verjaring van de vordering waarmee A zijn zaak van B op kan eisen, volgens de MvA de revindicatie⁶, niet nodig dat A de overeenkomst met B daadwerkelijk heeft opgezegd. De verjaring van de revindicatie begint dus een dag nadat A zijn zaak aan B heeft uitgeleend te lopen. Heeft B de zaak vanaf dat tijdstip 20 jaren onder zich

* Promovendus in de vakgroep Romeins recht aan de Rijksuniversiteit Groningen.

1. Zie R.W. Polak, NdBW 1993 afl. 4, ‘Verjaring van vorderingen tot afgifte na onbepaalde tijd; eigenaren opgepast!’ p. 46-48 en NdBW 1994 afl. 1, ‘Een lek in art. 3:105’ p. 10-11.
2. Memorie van Antwoord bij art. 3.11.15a, Parlementaire geschiedenis boek 3, p. 930.
3. Zie art. 3:306 en de hieronder geciteerde passage uit de MvT.
4. Memorie van Antwoord bij art. 3.11.15a, Parlementaire geschiedenis boek 3, p. 930.
5. Zie hierboven onder nr. 1 en noot 1.
6. Waarmee ik het niet eens ben, zie hieronder punt 4.

gehad dan kan hij door de eigenaar niet meer gedwongen worden de zaak af te geven.⁷

3 De bevrijdende verjaring van de revindicatie tegen de houder en art. 3:105

Wanneer nu A de door hem aan B uitgeleende zaak pas nadat de verjaringstermijn is verstreken opeist, ontstaat een merkwaardige ‘schemertoestand’⁸; houder B zal zelf, hoewel voor A’s revindicatie veilig, nooit enig recht op de zaak verkrijgen. Voor eigendomsverkrijging langs de weg van art. 3:105 is immers bezit van de zaak een minimum vereiste. Beekhoven van den Boezem⁹ pleitte er in dit verband zelfs voor de wet zo te wijzigen dat de revindicatie tegen een houder nimmer verjaart.

4 Kritiek

Ik ben het met het hierboven uit de MvA afgeleide systeem niet eens. Ik heb een drietal bezwaren tegen het hierboven beschreven systeem. Ten eerste zou ik willen verdedigen dat, evenals naar Romeins recht, de eigenaar de revindicatie alleen dan kan instellen wanneer hij het bezit van zijn zaak kwijt is. De eigenaar kan zijn zaak dan ook niet onder zijn eigen houder revindiceren. De passage uit de MvA waaruit lijkt te volgen dat de eigenaar zijn zaak wel degelijk onder zijn eigen houder kan revindiceren zou ik voor onjuist willen houden. Ik vermoed dat de auteur van de MvA verward is geraakt door de ruime formulering van art. 5:2. ‘Een eigenaar van een zaak is bevoegd haar van een ieder die haar zonder recht houdt, op te eisen.’ Want van wie kan een eigenaar nu precies zijn zaak opeisen? Uiteraard kan de bestolene zijn zaak onder de dief revindiceren, de dief houdt de zaak immers –voor zichzelf– zonder recht. A kan dus als hij de door B gestolen auto op B’s parkeerplaats aantreft de auto van B opeisen. Wat nu echter wanneer A zijn door B gestolen auto niet op B’s parkeerplaats, maar bij garagehouder C, die de auto voor B repareert aantreft? C houdt dan de auto niet zonder recht, hij heeft immers een overeenkomst met B gesloten om de auto te repareren. Toch kan A de auto in dit geval ook onder C revindiceren omdat C ten opzichte van A houder zonder recht is. Zou nu de eigenaar de revindicatie ook tegen zijn eigen houder in kunnen stellen? Algemeen wordt aangenomen dat dit niet kan.¹⁰ Wanneer bijvoorbeeld A zijn auto aan B in bruikleen geeft kan A de auto niet onder B revindiceren, B houdt dan de auto immers juist op basis van een overeenkomst, of anders gezegd: B houdt de zaak met recht.

Hoe valt het nu te verklaren dat eigenaar A zijn zaak onder de houder die voor de dief houdt wél en onder zijn eigen houder niet revindiceren kan? A is toch in beide gevallen eigenaar? Vanzelfsprekend eist de eigenaar met de revindicatie niet de eigendom van de zaak op. Wat eist hij dan wel? Met de revindicatie eist de eigenaar van een zaak het bezit van zijn zaak op. Wanneer A dus zijn auto aan B heeft uitgeleend kan A de auto niet onder B revindiceren,

omdat hij het bezit van de auto niet kwijt is. Treft de bestolen A nu de zaak aan bij C die de zaak houdt voor dief B, dan kan A de zaak wel degelijk onder houder C revindiceren. Dit kan enige verwarring wekken. Verdedigd zou immers kunnen worden dat de houder de eigenaar in dergelijke gevallen naar de bezitter moet verwijzen; de eigenaar wil immers het bezit van de zaak terug, en dat heeft houder C niet, maar dief B wel. Uit het feit dat het Nederlandse recht hier de revindicatie tegen houder C toelaat blijkt dat de enige eis die aan de eigenaar die zijn zaak revindiceren wil wordt gesteld is dat hij het bezit van zijn zaak kwijt is.¹¹

De eigenaar dus die geconfronteerd wordt met een houder, die de zaak ook na de afgesproken periode of opzegging van de rechtsverhouding onder zich houdt, blijft bezitter en zal dus niet kunnen revindiceren. Wil de houder van de zaak bezitter worden, dan zal hij immers het recht van de eigenaar uitdrukkelijk tegen dienen te spreken.¹² Meijers merkt in zijn toelichting bij art. 3:105 hierover het volgende op:¹³

‘Het geval dat iemand die voor de eigenaar de zaak hield de zaak na opzegging der rechtsverhouding niet teruggeeft, baart geen moeilijkheid, want of de rechtsverhouding wordt alsdan stilzwijgend verlengd of de houder wordt door tegenspraak bezitter.’

Dit betekent dat de eigenaar tegen zijn houder pas de revindicatie kan instellen wanneer de houder desgevraagd afgifte weigert. Die weigering maakt de houder tot bezitter, vindt een dergelijke weigering niet plaats dan wordt de rechtsverhouding stilzwijgend verlengd en blijft de eigenaar dus bezitter. Betekent dit nu dat de eigenaar tegen zijn onwillige houder niets kan ondernemen? Uiteraard niet. De eigenaar die zijn zaak in bruikleen heeft gegeven kan de bruikeleener tot teruggave aanspreken op grond van de tussen hen overeengekomen overeenkomst van bruikleen.¹⁴ De eigenaar die zijn zaak in bewaring heeft gegeven kan de bewaarnemer tot teruggave aanspreken op grond van de tussen hen overeengekomen overeenkomst van bewaarneming.¹⁵ Het zijn deze per-

7. Zie art. 3:306 en de in de vorige alinea geciteerde passage uit de MvA.
8. Term gemunt bij R.W. Polak, ‘Een lek in art. 3:105’, NbBW 1994 afl 1, p. 10-11.
9. Zie diens ‘Onroerende zaken en verjaring van de revindicatie’, WPNR (2000) 6420. Mijs inziens is hiertoe geen wetswijziging nodig, zie hieronder punt 4.
10. Zie Pitlo-Reehuis, Goederenrecht, 11^e druk, nr. 473.
11. Het Nederlandse recht kiest zo voor de Ulpiaanse oplossing, die blijkt uit de discussie tussen Pegasus en Ulpianus in D. 6.1.9. Zie hierover bijvoorbeeld het recente proefschrift ‘De actio negatoria’ door PC van Es, p. 58 e.v. Ook in Asser 3 II Zakenrecht, 10^e druk 1977 (Beekhuis) komt nog een verwijzing naar deze Romeinse discussie voor, p. 110.
12. Zie art. 3:111.
13. TM bij art. 3.4.3.8., Parlementaire geschiedenis boek 3, p. 416 noot 3.
14. Zie art. 7a:1781 e.v. Over de teruggaveplicht van de bruikeleener, Asser 5 IV Bijzondere overeenkomsten 6^e druk 2004 (Van Schaick), nr. 101.
15. Zie art. 7:600.

soonlijke vorderingen die de eigenaar dient in te stellen wanneer de houder na beëindiging van de rechtsverhouding of na het verstrijken van de periode waarvoor de zaak aan de houder werd afgestaan de zaak onder zich houdt.

Naast het feit dat ik meen dat de eigenaar tegen zijn eigen houder pas de revindicatie kan instellen wanneer de houder afgifte van de zaak heeft geweigerd, komt mij de redenering in de MvA uiterst gekunsteld voor. Art. 3:314 lid 1 bespreekt de vraag wanneer de verjaring van de vordering tot opheffing van een onrechtmatige toestand begint. Als voorbeeld van zo'n onrechtmatige toestand wordt vervolgens gegeven het geval waarin een houder een zaak onder zich heeft alhoewel de rechtsverhouding op grond waarvan de eigenaar de houder de zaak afstond inmiddels is beëindigd. De eigenaar zou dan de revindicatie tegen zijn houder moeten instellen.¹⁶ Deze revindicatie, ter opheffing van een onrechtmatige toestand ingesteld, begint nu te lopen met aanvang van de dag volgende op die waartegen had kunnen worden opgezegd. Of daadwerkelijk is opgezegd doet hierbij niet ter zake. Hoe kan nu echter een toestand onrechtmatig zijn wanneer de eigenaar de rechtsverhouding niet heeft opgezegd? Ik zou willen aannemen dat pas een onrechtmatige toestand ontstaat wanneer de houder de eigenaar desgevraagd afgifte van de zaak weigert. Laat de eigenaar immers ook na afloop van de periode waarvoor de zaak aan de houder was afgestaan de zaken zoals ze waren dan wordt de rechtsverhouding stilzwijgend verlengd.¹⁷

Het komt mij, ten derde, uiterst onwaarschijnlijk voor dat de wetgever de schemertoestand van gevallen waarin de eigenaar de revindicatie ex art. 3:314 kwijt is maar de houder nooit rechthebbende zal worden omdat art. 3:105 slechts de bezitter na het verstrijken van de termijn der bevrijdende verjaring tot eigenaar maakt, mogelijk heeft willen maken. Art. 3:105 was nu juist ingevoerd om de onder het oude recht mogelijke schemertoestand waarin de eigenaar zijn revindicatie kwijt was maar de bezitter nooit eigenaar werd omdat hij te kwader trouw was te beëindigen.¹⁸ Toch zou door het samenspel van de artt. 3:105 en 3:314 een nieuwe schemertoestand mogelijk zijn

geworden waarin de eigenaar niet tegenover de bezitter te kwader trouw maar tegenover zijn houder machteloos staat.

5 Conclusies

Ik kom tot een andere conclusie dan uit de MvA lijkt te volgen. Mijs inziens kan de eigenaar zijn houder steeds wanneer deze de zaak moet teruggeven¹⁹ aanspreken met een persoonlijke vordering uit overeenkomst. Art. 3:314 lid 1 regelt op welk tijdstip de verjaring van deze vordering gaat lopen. Uit de MvA lijkt te volgen dat hiervoor niet vereist is dat de eigenaar de overeenkomst daadwerkelijk opzegt, maar dat hij die mogelijkheid had. Wat men daarvan ook vindt²⁰, de mogelijkheid om de goederenrechtelijke vordering tot opeising van het bezit, de revindicatie, in te stellen blijft bestaan. Deze actie ontstaat immers pas op het ogenblik dat de houder bezitter wordt, dat wil zeggen wanneer de houder de eigenaar afgifte van de zaak weigert.²¹

Het bovenstaande houdt in dat ook de eigenaar die zijn persoonlijke vordering tot afgifte van de zaak heeft laten verjaren de zaak op een later tijdstip nog kan revindiceren. Pas wanneer de houder de eigenaar desgevraagd afgifte van de zaak weigert raakt de eigenaar immers het bezit van de zaak kwijt en kan hij de revindicatie instellen. Art. 3:314 lid 2 geeft hem vanaf dat ogenblik nog 20 jaren en 1 dag.

16. Hiermee ben ik het, om misverstanden te voorkomen, niet eens. Zie hierboven, p. 3.

17. Ik zou willen verdedigen dat ook voor wat betreft de persoonlijke vordering tot afgifte van de eigenaar tegen zijn houder, in beginsel pas een onrechtmatige toestand ontstaat wanneer de eigenaar die deze persoonlijke vordering zonder resultaat heeft ingesteld diens weigerachtige houder in gebreke heeft gesteld en nakoming opnieuw uitblijft. Alleen wanneer het contract een zogenoemde fatale termijn bevat zal de eigenaar de houder niet in gebreke hoeven te stellen om de toestand onrechtmatig te laten worden. Zie art. 6:82 io 6:83.

18. Zie TM bij art. 3.4.3.8. PG Boek 3, p. 416.

19. Omdat de rechtsverhouding door de eigenaar is opgezegd of omdat de afgesproken periode waarvoor de zaak was afgestaan verstreken is.

20. Zie bijvoorbeeld hierboven noot 17.

21. Zo oordeelde ook het Romeinse recht. Zie hiervoor WJ Zwolve's Tekst & Uitleg IV in Groninger Opmerkingen en Mededelingen XVII (2000), p. 87 e.v. Met name hetgeen hij opmerkt op p. 90.